

HÖGSKOLAN
DALARNA

Examensarbete i svenska som andraspråk inriktning gymnasieskola

ämneslärarexamen

Skönlitteratur i svenska som andraspråksklassrum

En fenomenografisk studie om användning av skönlitteratur i gymnasiet

The usage of fiction in classroom with a second-language perspective

Författare: Fabrício Alves Rocha Karlsson

Handledare: Boglárka Straszer

Examinator: Åsa Wedin

Ämne/huvudområde: Svenska som andraspråk

Kurskod: ASS258

Poäng: 30hp

Examinationsdatum:

Vid Högskolan Dalarna finns möjlighet att publicera examensarbetet i fulltext i DiVA. Publiceringen sker open access, vilket innebär att arbetet blir fritt tillgängligt att läsa och ladda ned på nätet. Därmed ökar spridningen och synligheten av examensarbetet.

Open access är på väg att bli norm för att sprida vetenskaplig information på nätet. Högskolan Dalarna rekommenderar såväl forskare som studenter att publicera sina arbeten open access.

Jag/vi medger publicering i fulltext (fritt tillgänglig på nätet, open access):

Ja

Nej

Abstract

Studiens syfte är att undersöka lärarnas uppfattningar gällande användning av skönlitteratur i svenska som andraspråk. Undersökningens realiserar genom att skapa empiriska data om lärarnas uppfattningar. Detta görs genom att besvara på frågeställningar som gäller vad lärarna berättar om användning av skönlitterära texter i undervisningen och hur de beskriver deras egna arbete med skönlitteratur i svenska som andraspråk. Studien använder sig av fenomenografi med en kvalitativ metod. Metoden i studien tillämpas med användningen av en semistrukturerad intervju. Resultat som framkommer är att lärarna uppfattar urval av skönlitteratur som en komplex och väsentlig del gällande användning av skönlitteratur och undervisningen bör utgå från en erfarenhetsbaserad undervisning med fokus på elevernas bakgrund, förkunskap och erfarenhet. Dessutom visar denna studie att lärarna uppfattar att syftet med undervisningen innebär skapande av läslust bland eleverna samt engagerade och analytiska läsare. Slutsatser är att lärarna uppfattar undervisningen utifrån ett sociokulturellt perspektiv med en erfarenhetsbaserad undervisning där elevernas varierade sociala, ekonomiska och kulturella bakgrunder övervägs i hög grad. Dessutom uppfattar de att arbetssättet består av en interaktionell och integrerad språklig undervisning med muntliga och skriftliga uppgifter som innebär en hög kognitiv undervisning. Lärarna berättar också att de vanligaste skönlitterära texter som väljs i undervisningen är noveller och ungdomsnoveller. Det som studien åskådliggör framför allt är att skillnader i uppfattningar synliggörs på en detaljerad nivå där olika typer av texter och arbetssätt uppfattas som användbara och övervägs beroende på elevernas förutsättningar och lärarnas erfarenheter. Studien visar även att det inte finns någon bestämd och unik formel för att verkställa en andraspråksundervisning med användning av skönlitteratur.

Nyckelord: skönlitteratur, svenska som andraspråk, gymnasieskola, andraspråksundervisning, fenomenografi, erfarenhetsbaserad undervisning

Innehållsförteckning

Inledning.....	4
Syfte och frågeställningar.....	4
Tidigare forskning.....	5
Forskning om urval av texter.....	5
Forskning om arbete i klassrummet.....	7
Teoretiska utgångspunkter.....	9
Fenomenografi.....	9
Metod och material.....	10
Val av metod.....	10
Urval och avgränsningar.....	11
Undersökningsmaterial.....	12
Genomförande.....	12
Databearbetning och analysmetod.....	13
Forskningsetiska överväganden.....	14
Resultat och analys.....	15
Vad lärarna berättar om användningen av skönlitteratur i undervisningen....	15
Sammanfattning om vad lärarna berättar.....	20
Hur lärarna beskriver arbetet med skönlitteratur i SVA.....	21
Sammanfattning om hur lärarna beskriver.....	23
Diskussion.....	24
Lärarnas uppfattningar om användningen av skönlitteratur.....	24
Lärarnas uppfattningar om arbetet med skönlitteratur.....	25
Slutsatser och förslag till vidare forskning.....	25
Referenser.....	27

Bilaga 1

Bilaga 2

Inledning

Användning av skönlitteratur i undervisningen av svenska som andraspråk (SVA) beskrivs av Skolverket (2011) genom att i ämnets syfte inkludera ”förmåga att läsa och reflektera över skönlitteratur i skilda former och från olika delar av världen”. Det som framkommer är att det finns en korrelation mellan läsning av skönlitteratur och elevens utveckling samt medvetenhet kring sitt andraspråk där litteratur används som medel till språkinläring och träning av den analytiska förmågan i SVA (Skolverket, u.å.). Däremot visar det sig att styrdokumentet uttrycker sig koncist om användning av skönlitteratur genom att beskriva och ge riktlinjer angående syfte och mål med undervisningen utan att ge detaljerade inriktning om hur undervisningen ska verkställas i praktiken och vilka slags skönlitterära texter som ska användas. Detta möjliggör att läraren får ett stort utrymme och självständighet, och inte minst ansvar för att skapa arbetsinsatser där skönlitteratur gynnar elevernas andraspråksutveckling.

Denna studie berör användning av skönlitteratur i svenska som andraspråk (SVA) i gymnasiet. Tidigare studier, till exempel i Boglind och Olofsson (2017), Damber (2010) och Economou (2019) påpekar hur användning av skönlitteratur gynnar elevernas andraspråksutveckling. Dessa studier visar också att lärare måste vara medvetna och konsekventa gällande vilken slags skönlitteratur som används i klassrummet, syftet med undervisningen och det som lärare önskar uppnå gällande andraspråksutveckling utifrån elevens förutsättningar.

När det gäller användning av skönlitteratur är det otillräckligt att enbart använda skönlitterära texter som verktyg i undervisningen utan kunskap om hur dessa texter kan användas för att påverka andraspråksutveckling samt hur en sådan undervisning verkställas (Landmark & Wiklund, 2012). Detta innebär att problem som kan uppstå, till exempel att de utvalda texterna blir för svåra eller ointressanta till eleverna, är ett exempel av några utmaningar som lärare möter när de ska göra ett urval av skönlitterära texter i undervisningen. Economou (2019) framlägger en diskussion om just urval av skönlitteratur och användningen av exempelvis lättlästa böcker i undervisningen för att uppnå en tillfredsställande språkutveckling. Det som framkommer i studien är att lättlästa böcker tillämpas till svaga läsare och det kan påverka negativt andraspråksutveckling som redan är bristfällig och leda till ett otillräckligt intresse gällande undervisningen på grund av bristande utmaning.

Ytterligare föreligger olika aspekter som Svensson och Karlsson (2020) redogör för, varav en av dessa aspekter är lärarens hänsyn till elevernas förutsättningar. Ett exempel som presenteras av författarna är vikten av elevens identifiering med den text läraren valt. Det är genom elevens identifiering med texten som läsengagemang framkommer eftersom det finns flera olika företeelser i en text som påverkar elevens emotionella relation till den. Många olika faktorer kan även påverka elevens läsfärdighet, det vill säga, förmågan att förstå, värdera och använda texter för kunskapsutveckling. Andra aspekter som framställs är vikten av att välja skönlitteratur utifrån elevernas bakgrund, erfarenhet och behov (Boglind & Olofsson, 2017) samt att ta hänsyn till elevernas egna val för att skapa läsengagemang och väcka intresse för en språkundervisning som använder sig av skönlitteratur som redskap.

Syfte och frågeställningar

Syfte med denna studie är att undersöka vilka uppfattningar lärare i svenska som andraspråk har gällande användning av skönlitteratur på gymnasiet. För att denna

studie ska kunna fullborda sitt syfte kommer jag därför försöka finna svar på följande frågeställningar:

1. Vad berättar lärarna om användningen av skönlitteratur i undervisningen?
2. Hur beskriver lärarna arbetet med skönlitteratur i svenska som andraspråk?

Tidigare forskning

I detta avsnitt presenteras tidigare studier som behandlar användning av skönlitteratur med ett andraspråksperspektiv. Urvalet sker genom att söka på studier med en tidsram mellan år 2000 och 2020. Tidsintervallet bestäms utifrån dess relevans till den tid som denna uppsats skrivs. Sökandet sker genom användning av olika databaser för vetenskapliga forskningar samt utifrån referenser i tidigare studier och vetenskapliga artiklar kring användning av skönlitteratur i andraspråksklassrummet. Det finns även studier i internationella kontexter där engelska är det andraspråk som undervisas (Ivey & Johnston, 2013). Tidigare forskning hänvisar även till ett skandinaviskt perspektiv på andraspråksundervisning, exempelvis norska studier som Skarstein (2013) och Rødnes (2014), där de behandlar användning av skönlitteratur i norska som andraspråk i ett mångkulturellt samhälle. Dessa studier med ett skandinaviskt perspektiv och engelska som andraspråk undervisning har valts för att skapa ett bredare perspektiv om hur skönlitteratur används i andraspråksklassrum med olika kontexter som bakgrund.

Forskning om urval av texter

En viktig aspekt med användning av skönlitteratur i andraspråksklassrummet är urval av texter. Economou (2019) genomför en studie med lärar- och elevperspektiv på urval av skönlitteratur. Det som bland annat undersöks i studien är lärarens motiveringar till urvalet utifrån olika perspektiv som finns i språkundervisning, och som i detta fall gäller svenska som andraspråk. Det som framkommer i studien gäller de olika aspekter med avseende på användning av skönlitterära texter i andraspråksundervisning i gymnasiet. De tre aspekterna som diskuteras av Economou (2019) är *formella färdigheter*, *sociokulturell aspekt* och *bildningsaspekt*. Formella färdigheter är den undervisning som syftar på språkliga färdigheter inom grammatiken exempelvis ordförråd, struktur och avkodningsförmåga, med andra ord förmågan att kunna urskilja och läsa sammansatta bokstäver. Bildningsaspekten fokuserar på en undervisning som bidrar till allmänbildning. Resultatet i Economous studie visar att en riktning mot den sociokulturella aspekten föreligger där undervisningen lägger fokus på elevernas omvärldsuppfattning, erfarenhet och identitet. Studien utgår från ett elevperspektiv genom en tematisk innehållsanalys utifrån intervjuer med 15 gymnasieelever. Den utvalda metoden förstärker studien genom att ge ett annat perspektiv än lärarperspektiv, och ett högre antal elever ökar tillförligheten i en kvalitativ studie.

Med anknytning till Economou skriver Dahlbom och Ohlwein (2006) om ett sociokulturellt perspektiv i svenska som andraspråk. Deras studie utgår från en jämförelse mellan kursplanerna i SVE och SVA och författarna använder intervjuer med sex lärare från olika gymnasieskolor som underlag för att skapa en uppfattning om användning av skönlitteratur inom SVA. De poängterar likheter mellan båda ämnen gällande arbetsätt, men betonar att det som skiljer dessa ämnen åt, snarare är undervisningens syfte och innehåll. Därutöver påpekar de att en synlig skillnad gäller undervisning av epoker i litteraturhistoria där SVA-lärare fokuserar på att välja litteratur utifrån ett annat perspektiv, bland annat elevernas bakgrund. Studien har

som syfte att illustrera olikheter mellan dessa svenskämnen. Studien består av ett lärarperspektiv med två utgångspunkter där den ena är en jämförelse av kursplanerna i SVA och SVE och den andra gäller intervjuer med lärare i båda ämnen. Studien ger insikt om olika faktorer som SVA-lärare måste ta hänsyn till gällande användning av skönlitteratur.

Angående urval av skönlitterära texter påpekar Schmidt (2016) vikten av elevens inflytande i urvalet med avseende på elevens bakgrund, erfarenhet och förförståelse, med andra ord den förståelse som eleven redan har och som påverkar hur eleven uppfattar och förstår något på ett nytt sätt. Enligt Schmidt är elevnära texter en viktig del för att utveckla litteracitet. Författaren argumenterar gällande fokus på elevernas bakgrund och påstår att begreppet bakgrund är komplext och mångfacetterat. Det betyder att en fråga som uppstår under urvalsprocessen gäller vilken bakgrund som räknas med hänsyn till de förutsättningar som bildar en människa, exempelvis religiös identitet, klassamhörighet, etnicitet, och så vidare. Dessutom är elevnära texter kärnan i undervisningen, urval av skönlitteratur blir därmed en utmaning med enbart bakgrund som utgångspunkt. Schmidt hänvisar till den vikt som urvalet av skönlitteratur har och menar att det är väsentligt i undervisningen för att det är genom läslust, förundran och fascination som litteracitet utvecklas. Det är i mötet mellan elev och text som en omvälvande upplevelse framkommer (Schmidt, 2016). Med hänsyn till elevernas erfarenheter, bakgrunder och förutsättningar, konstaterar Dahlbom och Ohlwein (2006) att eleverna uppskattar samtida litteratur högre eftersom denna speglar aktuella samhällsproblem medan lärarna anser att litteraturhistoria framstår som mindre viktig för andraspråkselever.

I fråga om utmaningen i att använda skönlitteratur i andraspråksklassrummet skriver Boglind och Olofsson (2017) om vikten av att välja skönlitterära texter enligt elevens språkålder. Med andra ord krävs en lämplig litteratur med hänsyn till elevens ålder och kognitiva förmåga. De menar att en tonåring uppnår en större *kognitiv kapacitet* än ett barn så att eleven bör uppmanas att läsa en bok på sitt andraspråk som är utmanande och stimulerande på en nivå anpassad till elevens ålder. Enligt författarna är det väsentligt att lärare ger stöd till eleven genom att åskådliggöra och utveckla elevens skilda lässtrategier så att eleven inte hamnar i översättning av vartenda nytt ord. Om eleven inte får lämpligt stöd kan det påverka läsningen genom att eleven mister sin läslust. Detta är särskilt viktigt med avseende på läslust som en viktig faktor för en funktionell andraspråksundervisning med användning av skönlitteratur. Boglind och Olofsson (2017) skriver även om att arbeta med elevens identitet, som i detta fall fokuserar på det som eleven ska bli som människa och deltagare i samhället genom användning av elevens tidigare erfarenheter och kunskaper med avseende på elevens bemötande av nya skönlitterära texter. Skönlitterära texter syftar till att möjliggöra förståelsen av nya kunskaper och uppfattningar av skilda kulturer och upplevelser. Skönlitterära texter möjliggör även diskussioner i elevgrupp där eleverna kan använda sig av sina egna erfarenheter, omvärldsbilder och identiteter. Författarna i artikeln resonerar om skolarbete i andraspråksklassrummet med användning av skönlitteratur och ger en definition av vad skönlitteratur kan innebära med koppling till styrdokumentet. De diskuterar och ger en bild av hur arbetet med skönlitteratur kan gynna andraspråkselever, genom bland annat kunskap om målet med användning av skönlitteratur i undervisningen, progression och särskild stöttning som andraspråkselever behöver.

Forskning om arbete i andraspråksklassrummet

Beträffande arbetssätt med skönlitterära texter som läromedel i svenska som andraspråk analyserar Bråbäck och Sjöqvist (2001) förhållandet mellan arbetssätt och kunskap genom att jämföra olika moment i undervisningen i relation till uppgifternas utförande. De påpekar att arbetssätt är som ett förhållningssätt, i stället för en metod, där användning av skönlitteratur syftar på utveckling av olika språkliga aspekter. Enligt författarna innebär arbetssättet i sådant fall läs- och skrivutveckling som en integrerad process som består av både muntliga och skriftliga aktiviteter och uppgifter, exempelvis skrivande av analystexter och diskussioner i klassrummet och betraktas som faktorer för en hög kognitiv undervisning. Studien har en kvalitativ ansats där data som analyseras gäller arbetssätt som tillämpas med användning av skönlitteratur för eleverna mellan 16–19 år som deltar i en preparandkurs för andraspråkselever. Det är en metod som gynnar en viss generalisbarhet gällande arbetssätt i klassrummet eftersom det är en helgrupp som deltar. Däremot är det osäkert antal elever som är med i undersökningen eftersom antalet inte nämns i studien.

Den integrerade processen som nämns i Bråbäck och Sjöqvist kan anknytas till Dahlbom och Ohlwein (2006) som anser att en *hög kognitiv undervisning* är undervisning som utmanar elevernas förmågor kring skriftliga texter och samtidigt engagerar eleverna, skapar läslust och är en undervisning som anses använda olika kunskapsmässiga och emotionella förmågor. Med anknytning till hög kognitiv undervisning redogör Damber (2010) för *omfattande läsning* och hänvisar till den mängd och variation av det som eleven läser såväl som användning av skönlitterära texter som väcker nyfikenhet, lust och personligt intresse som bidragande faktorer till en hög kognitiv undervisning och språkutveckling i ett andraspråksklassrum. Studien genomförs med tillämpning av tre olika studier från olika perioder med en metodtriangulering. Den har en omfattande mängd uppgifter med olika vinklar på användning av skönlitteratur i andraspråksklassrummet, studien bidrar alltså med en betydande förståelse om undervisning eftersom både lärar- och elevperspektiv behandlas. Dessutom är Damber kritisk mot sitt eget arbete genom att diskutera studiernas validitet och reliabilitet eftersom det finns en tidslucka mellan de tre studierna som analyseras i relation till hans studie.

Bommarco (2006) genomför en etnografisk klassrumsforskning med gymnasieelever under tre läsår och det som framkommer i forskningen är att ett mål med användning av skönlitteratur i andraspråksundervisningen i gymnasiegruppen är att skapa en *integrerad undervisning* som bekräftar och liknar den förstnämnda integrerade processen av Bråbäck och Sjöqvist. En integrerad undervisning försiggår genom läsande, skrivande och samtal som ett arbetssätt som stimulerar elevens reflekterande förmåga, identitetsbyggande samt *erfarenhetsknuten* läsning. Bommarco förklarar erfarenhetsknuten läsning som en läsning med elevnära texter där eleven kan koppla sin erfarenhet i läsningen. Studiens syfte är att medföra kunskap om det som eleverna upplever när de läser skönlitteratur. Studiens utgångspunkter är arbete med skönlitteratur som en social, identitets- och kulturskapande aktivitet, där läsande, skrivande och samtal betraktas som uttryck för reflektion, självreflektion, erfarenhetsbearbetning och kunskapsutveckling. Avhandlingen använder sig av elevernas skriftliga texter, framför allt deras läsloggar, de lästa romanerna, och inspelade gruppsamtal som ingår i undervisningen. Dessa är det huvudsakliga materialet för analysen med tillägg av kursplantexter, lärardagbok och intervju med

elever. Studien ger en överblick över hur användning av skönlitterära texter kan verkställas och vad detta arbete innebär.

Erfarenhetsknuten läsning i Bommarco kan anknytas till Ivey och Johnston (2013) angående elever som *engagerade läsare* och som nyckel till en optimal andraspråksundervisning med användning av skönlitterära texter, där begreppet engagerade läsare remitterar till elevens glädje att läsa så att eleven blir involverad i läsningen. Studien utgår från ett elevperspektiv och utförs med elever i gymnasieålder. Författarna hävdar att eleverna bör läsa samtida skönlitterära verk som de kan koppla med deras erfarenhet för att på ett positivt sätt påverka deras läslust. Det som undersöks i studien är en undervisning med användning av skönlitteratur med sociokulturella aspekter i fokus. Studien har en hög grad av generalisbarhet eftersom den utgår från induktiv analys indelad i 15 kategorier med 317 andraspråkselever.

Svensson och Karlsson (2020) presenterar också en studie med blandade metoder som resulterar i både ett kvalitativt och kvantitativt resultat. Studien har elevernas sätt att läsa som utgångspunkt och det som hävdas, utifrån studiens resultat, är att engagerande läsning medverkar till en hög kognitiv undervisning som, med andra ord, är en utmanande och interaktionell undervisning som kräver användning av flera olika förmågor och strategier för att utföra uppgifterna. Detta är en omfattande undersökning i relation till användning av skönlitteratur med ett andraspråksperspektiv samt elevernas perspektiv. Antal informanter som är med i studien är 33 elever och studiens analys indelas i ålder och genus. Studien använder som sagt blandade metoder, en kvalitativ och kvantitativ ansats, där data kvantifieras i siffror eller kategorier som i en kvantitativ ansats och en analys genomförs med en kvalitativ ansats.

Med anknytning till begreppet hög kognitiv undervisning skriver Rødnes (2014) en studie baserad på empirisk forskning om elevers litteraturarbete, med fokus på *erfarenhetsbaserad undervisning* som innebär en undervisning där eleven använder sig av sin erfarenhet och förkunskap inom läsning, tolkning och förståelse av omvärlden. Enligt Rødnes är det just en sådan undervisning som möjliggör att eleverna finner mening i litteraturen. Däremot påpekar hon att det kan uppstå ett problem när andraspråksundervisning enbart fokuserar på erfarenhetsbaserad läsning. Med tanke på en undervisning med en litteraturdidaktik som har för avsikt att utveckla nya kunskaper, innebär det att undervisningen bör använda både erfarenhetsbaserad läsning, där litteraturens urval utgår från elevernas erfarenhet men också *analytisk läsning* där eleverna kommer att möta texter som de inte är bekanta med. I detta avseende innebär analytisk läsning en distansering från texten som är nödvändig för att skapa nya inlevelser och tolkning. Den är också väsentlig i relation till andraspråksutveckling då eleven kommer att behöva använda sig av ett språk som inte bara är intuitivt och erfarenhetsbaserat men som inte heller är ämnesspecifikt och elevtextnära. Det Rødnes menar är att ett effektivt sätt att få fram och stimulera nya kunskaper och en metaspråklig kompetens är genom mötet mellan det kända och det okända. Studiens syfte är att ge en översikt av litteraturdidaktik med fokus på skandinaviska studier. Studien bidrar med ett skandinaviskt perspektiv på användning av skönlitteratur i andraspråksklassrummet vilket är lämpligt och relevant även för denna studie.

Skarsteins (2013) studie presenterar ett norskt sammanhang och använder sig av en sociokulturell och fenomenologisk ansats som avser det norska språket i ett

mångkulturellt samhälle där han redogör för *metaspråklig kompetens* bland eleverna. Han påpekar vikten av att skapa en metaspråklig kompetens, vilket innebär förmågan att reflektera över språket. Han poängterar ytterligare de mångfaldiga bakgrunder som finns i skolan, som han påpekar inte är ett problem gällande språkinlärning. Däremot remitterar Skarstein ett annat problem som han menar är att det i dessa olika bakgrunder ingår läsare med en utvecklad metaspråklig kompetens men också de som ser sig själva som icke-läsare och som har en svag metaspråklig kompetens. Detta har inte ett samband med exempelvis etnicitet, men som Skarstein visar inverkar olika ekonomiska bakgrunder och påverkar närvaron eller frånvaron av denna metaspråkliga kompetens. Undersökningen består av intervjuer med 25 elever på gymnasiet och har en sociokulturell och fenomenologisk ansats. Eleverna har olika bakgrunder och kommer från olika länder i Afrika, Asien, Europa och Sydamerika. Detta förstärker generaliserbarhet eftersom eleverna i studien skiljer sig åt väldigt mycket i sina bakgrunder.

Utifrån dessa studier är det möjligt att fastställa en kunskapslucka när det gäller uppfattningen om hur lärare ska ägna sig åt dessa kunskaper. Därmed eftersträvar föreliggande studie att försöka fylla denna kunskapslucka genom lärarnas att synliggöra skillnader i lärarnas utsagor om hur de uppfattar användningen av skönlitteratur i andraspråksundervisning.

Teoretiska utgångspunkter

Detta avsnitt redogör för den teoretiska utgångspunkten som används i föreliggande studie. Den fenomenografiska teorin tillämpas som teoretisk grund för att fullfölja studien. Följande avsnitt beskriver hur den fenomenografiska teorin används i praktiken genom att redogöra för relevant metod och material.

Fenomenografi

Fenomenografi är en forskningsansats som främst används inom pedagogik och didaktik. Forskningsansatsen grundades med hjälp av skilda teoretiska idéer och traditioner. Kroksmark (2007) beskriver ansatsens förkroppsligande med utgångspunkt i mitten av 1970-talet när forskningsansatsens utgångspunkter inspirerades av tidigare teorier såsom inlärningspsykologi, gestaltpsykologi och olika varianter av kritiska teorier. Ytterligare teorier och traditioner som bidrar till fenomenografins fundament förekommer på 1980-talet med anknytning till psykoanalys och fenomenologi.

Efter en kort beskrivning av fenomenografins bakgrund kan ansatsen definieras med utgångspunkt att det finns olika sätt att uppfatta omvärlden och de olika fenomen som uppträder. Ett fenomen kan upplevas på olika sätt beroende på bland annat individens förkunskap och sammanhang där fenomenet förekommer (Marton & Booth, 2012). Det betyder att det finns variation hur ett fenomen uppfattas. Det är variationer i uppfattningar om fenomenet som fenomenografi inriktar sig på, med andra ord är det subjektiva tänkandet som är fokus inom fenomenografi. Marton (1994) (refererad i Barajas m.fl., 2018) beskriver hur uppfattningar kan särskiljas genom begreppen första och andra ordningens perspektiv. Det betyder att det är minst två olika uppfattningar som behandlas i fenomenografen, där första ordningens perspektiv är hur forskaren själv upplever aspekter av verkligheten medan andra ordningens perspektiv fokuserar på hur andra personer uppfattar och resonerar kring dessa aspekter. Ett enkelt sätt att utföra en fenomenografisk studie är med

användning av intervjufrågor för att synliggöra personens uppfattning och beskrivning av omvärlden.

Eftersom fenomenografins utgångspunkt är att människor uppfattar omgivning på olika sätt och att det finns ett begränsat antal sätt på vilka dessa fenomen kan uppfattas finns således begreppen *uppfattning* och *utfallsrum*. Marton och Booth (1998) (refererad i Dahlgren & Johansson, 2019) sammanfattar begreppet *uppfattning* som ”ett sätt att förstå något eller ett sätt att erfara något”, det innebär att det finns kvalitativa skilda sätt att begripa omvärlden och ett antal olika subjektiva uppfattningar beroende på antalet människor som tillfrågas. Följaktligen används begreppet *utfallsrum* för att benämna dessa olika sätt och antal uppfattningar, vilket betyder att ett sätt att förstå fenomenet i frågan är ett utfallsrum (Fejes & Thornberg, 2019).

Fejes och Thornberg (2019) hänvisar att relationen mellan antalet aspekter som beaktas och graden av en persons förmåga att relatera till dessa aspekter avgör hur djupgående personens uppfattning om en företeelse är. Uppfattningen kan betraktas som ytlig om det endast är enstaka eller ett fåtal aspekter som beaktas i personens uppfattning om fenomenet. Grunden till skillnaderna i uppfattningar, i detta fall olika utfallsrum, kan vara från, hur och till och med i vilken grad en individ uppfattar ett fenomen. Detta är orsak till det som kallas *variation*. Marton och Booth (2012) betecknar variation som ett forskningsobjekt, det betyder att det som fenomenografi utreder är skilda sätt att förstå ett fenomen utifrån existerande olika aspekter som fenomenet i fråga består av, det vill säga att det inte är fenomenet i sig som är forskningsobjektet utan hur det uppfattas av vissa människor.

Fenomenografi används i föreliggande studie för att undersöka SVA-lärares uppfattningar om användningen av skönlitteratur i svenska som andraspråk. Det är deras utsagor som är primärkälla för denna studie och det är dessa utsagor som analyseras. Det är utifrån utsagorna som deltagarnas uppfattningar synliggörs och fenomenografien möjliggör ett systematiskt arbete genom att finna variation i deras uppfattningar, där fokus främst ligger på olikheterna snarare än likheterna i hur människor uppfattar sin omgivning. Målet i den fenomenografiska teorin är att visa hur något uppfattas av olika individer och inte hur något egentligen är. Detta mål passar studiens syfte som är att visa hur användning av skönlitteratur i andraspråksklassrummet kan uppfattas på olika sätt och inte hur det verkställs i praktiken. I detta avseende används den fenomenografiska teorin som ett sätt att svara på studiens frågeställningar.

Metod och material

Beskrivning av insamlade data äger rum i följande avsnitt som bland annat omfattar en presentation av urval och avgränsningar där lärarna som deltar i studien presenteras. Detta avsnitt innefattar även en redogörelse av studiens genomförande, vilket innebär en presentation av hur studiens intervju realiserades, databearbetning samt analysmetod. Avsnittet avslutas med forskningsetiska överväganden där etiska aspekter och principer för att genomföra denna studie presenteras.

Val av metod

Studiens metod valdes utifrån dess syfte och frågeställningar. Det som undersöks är lärarnas uppfattningar om användning av skönlitteratur i svenska som andraspråksklassrummet. Därför tillämpas en kvalitativ metod där en semistrukturerad intervju används för att komma underfund med respondenternas

uppfattningar om fenomenet. Det betyder att studien efterlyser lärarnas uppfattningar om fenomenet med hänsyn till deras utsagor som i sin tur är primärkällor och material som därefter samlas in för en kvalitativ analys. Tillvägagångssättet som appliceras för att skapa både material och data är en semistrukturerad intervju med deltagare som svarar på ett antal tematiska frågor.

Ett viktigt begrepp inom fenomenografi är *forskningsobjekt*. I detta fall är intervjun ett sätt att undersöka studiens forskningsobjekt som är lärarnas utsagor om deras uppfattningar om fenomenet. Inom fenomenografien är det aspekter av erfandet som är av intresse, det vill säga kvalitativa skilda sätt att uppleva något. Med detta menas att det inte är den konkreta idén om fenomenet som är forskningsobjektet i studien utan variation i uppfattningar om det som ges av deltagaren, nämligen andra ordningens perspektiv. Det som undersöks i studien är kvalitativa skillnader och nyanserade beskrivningar om användning av skönlitterära texter i SVA utifrån lärarnas andra ordningens perspektiv. Därmed är en kvalitativ metod lämplig för denna studie.

Den kvalitativa metoden möjliggör en kvalitativ analys av insamlade data genom ett arbete som består av sju steg som beskrivs av Dahlgren och Johansson (2019) nämligen: 1). Bekanta sig med materialet. 2). Utsortera de mest signifikanta uppfattningarna. 3). Försöka urskilja likheter och skillnader i uppfattningarna. 4). Skapa grupperingar med de olika uppfattningarna i olika kategorier. 5). Finn och urskilj kärnan i de olika kategorierna. 6). Namnge kategorierna. 7). Granska alla kategorier. Dessa kategorier utgör studiens resultat som i fenomenografi kallas *utfallsrum* och som i sin tur visar variation i lärarnas uppfattningar. Analysprocessen detaljeras i avsnittet Databearbetning och analysmetod.

Jag är medveten att en utmaning som uppstår gällande den fenomenologiska teorin är att även lärarnas uppfattningar som är studiens andra ordning tolkas. Detta innebär att det som analyseras är hur jag, studiens första ordning, uppfattar lärarnas uppfattningar. Det finns mänskliga faktorer som kan påverka noggrannhet om det som berättas samt hur det kommer uppfattas av mig. Det betyder att det finns risk för missuppfattningar. För att försöka undvika fel tolkningar, utgår jag från att det finns ett visst antal möjliga uppfattningar om hur man uppfattar något med en förutbestämd kontext.

Urval och avgränsningar

Urvalet av informanter var i denna studie undervisande gymnasielärare i svenska som andraspråk, med andra ord användes ett icke-sannolikhetsurval. Icke-sannolikhetsurval betyder att forskaren bestämmer vilka deltagarna blir (Larsen, 2018). Formen av icke-sannolikhetsurval som tillämpas är godtyckligt urval där informanterna väljs enligt olika kriterier, vilket medför att informanterna i studien slumpmässigt valdes utifrån förutbestämda kriterier. Kriterierna för val av informanter i denna studie var att man var behörig och verksam gymnasielärare i svenska som andraspråk. Det är dessa kriterier som är av intresse för denna studie och utgångspunkt. Valet av behöriga lärare är för att erhålla djupsinniga informanter i relation till svenska som andraspråksundervisning. Intervjuerna tog genomsnittligt cirka 30 minuter vardera och den ena spelades in med en inspelningsbar mikrofon och de tre andra intervjuerna inspelades med både ljud och bild genom Zoom, en digital plattform för videokonferenser, distansundervisning och virtuella möten.

Undersökningsmaterial

Deltagarnas namn som står i studien är fingerade för att anonymisera dem. Regionen där lärarna undervisar nämns här, däremot benämns inte skolornas namn där deltagarna undervisar eller detaljer om skolorna för att undvika all form av identifiering. Deltagarna i studien namnges Andrea, Annika, Maria och Sofie.

Andrea är gymnasielärare i Stockholm med sex års erfarenhet som SVA-lärare med behörighet i svenska som andraspråk, engelska och bild med inriktning mot gymnasiet. Andrea undervisar svenska som andraspråk på en gymnasieskola med yrkesprogram och högskoleförberedande program. I dagsläget undervisar hon endast svenska som andraspråk och engelska.

Annika är SVA-lärare i Göteborg med fyra års erfarenhet och undervisar SVA på en gymnasieskola med ett högskoleförberedande program, yrkesprogram och introduktionsprogram. Hon har sen tidigare en legitimation för SFI (svenska för invandrare) men utbildade sig vidare för ytterligare behörighet i SVA mot gymnasiet. Däremot säger hon att hon har undervisat på gymnasiet under alla dessa år som obehörig lärare, och att hon inte har någon erfarenhet som SFI-lärare. Hon har jobbat mycket med SVA grund, med andra ord undervisning i svenska som andraspråk på grundläggande nivå där eleverna kan delta i utbildningen efter SFI och ha möjlighet att utveckla språket för att kunna fortsätta vidare inom utbildningen, exempelvis på gymnasial nivå. Andra ämnen som hon har behörighet i är samhällskunskap och filosofi på gymnasienivå samt religionskunskap på högstadienivå.

Sofie är distanslärare och undervisar SVA på gymnasienivå på en skola med vuxenutbildning i Stockholm. Hon har behörighet i SVA på gymnasienivå men har undervisat inom SFI. Hon har cirka fem års erfarenhet som SFI-lärare och ett år som SVA-lärare på Komvux (vuxenutbildning). Hon undervisar grundläggande SVA samt SVA 1, 2 och 3 på gymnasiet. Dessutom har hon behörighet i engelska och religionskunskap med inriktning mot gymnasiet. Hon började läraryrket som lärare i båda förenämnda ämnena innan hon började undervisa SFI och senare SVA.

Maria undervisar i SVA på samma skola som Annika i Göteborg. Hon har cirka sex års erfarenhet men hon undervisade i SFI och etableringskurs i flera år och de senaste två åren undervisade hon i SVA. Hon läste först flera fristående kurser inom sociologi där hon läste litteraturvetenskap. Hon läste även till lärare på en folkhögskola och fick behörighet i SVA med inriktning mot gymnasium genom KPU (Kompletterande Pedagogisk Utbildning).

Genomförande

Undersökningens genomförande började med sökandet av deltagare efter att kriterierna som deltagarna ska ha med sig för att delta i studien bestämdes. Sökandet inleddes genom användning av sociala medier som verktyg för sökning av relevanta deltagare. Detta gjordes genom sökande på sociala medier och i grupper som inriktas på SVA-undervisning, där förfrågningar ställdes om det fanns behöriga lärare med inriktning mot gymnasiet som skulle tänka sig delta i en studie om användning av skönlitteratur i SVA. I dessa grupper lämnades även förklaring att kontaktuppgifter lämnas via e-mail eller genom privat chatt om deltagande skulle bli aktuellt. Ett annat sätt som lärare efterlystes för denna studie var genom att söka kontaktinformation på olika skolors hemsida. Sökandet avslutades med fyra lärare som deltagare.

Innan genomförandets början har en semistrukturerad intervju med korta och enkla frågor skapats (se bilaga 1). Den består av fjorton frågor där tre gäller lärarens bakgrund och uppgifter bland annat om lärarens behörigheter. Resterande frågor gäller användning av skönlitteratur i svenska som andraspråk. Frågeställningar för den semistrukturerade intervjun innehöll korta enstaka öppna frågor med hänsyn till att inte vägleda eller inverka på deltagarens svar. Dessutom har utrymme lämnats för ytterligare frågor för exempelvis förtydligande eller utveckling av svar.

Tre av informanterna som genomförde intervjuerna på distans, blev informerade att intervjun skulle spelas in med både ljud och bild genom IT-plattformen Zoom. Läraren som skulle vara med på ett fysiskt möte informerades om inspelning med en digital mikrofon. Tekniken testades inför varje tillfälle innan intervjuerna satte ingång för att säkerställa att den fungerade. Deltagarna blev även informerade att 45 minuter avsattes till varje tillfälle, där tidslängden fastställdes med tanke på att det är en rimlig tid för en intervju som skulle täcka studiens ämne. En begränsade tid underlättar också för respondenten som kan hitta tid för att delta i undersökningen utan att känna sig besvärad att behöva boka en hel timme eller till och med att försöka hålla svaren i fokus med ämnet så att 45 minuter var tillräckligt. Intervjuerna varade i genomsnitt 35 minuter där frågeställningarna följde en ordning utifrån respondentens svar. Det betyder att frågorna var förutbestämda men det hände ofta att respondenten lyfte ett ämne eller började svara på någon av frågorna som ingick i frågeställningen innan frågan ställdes. Det som gjordes var att låta respondenten berätta om ämnet och sedan ställa frågan som gäller ämnet som lyftes fram för att behålla och säkerställa intervjuens dynamik. Detta möjliggjorde även tillfälle där respondenten kunde utveckla eller tydliggöra om ämnet som lyftes.

Databearbetning och analysmetod

Databearbetning påbörjades med transkribering och anteckningar som en del av analysen. För transkribering användes datorprogrammet 'oTranscribe'. Detta moment inleddes parallellt med analysen genom anteckningar av delar som är användbara till analysmetoden och som beskrivs nedan. En tematisk analys tillämpades, det innebär att olika teman identifierades, analyserades och organiserades utifrån intervjuerna som motsvarar insamlade data. Dessutom användes en fenomenografisk analysmodell som består av följande sju steg: bekanta sig med material, utsortera de mest signifikanta uppfattningarna, försöka urskilja likheter och skillnader i uppfattningarna, skapa grupperingar med de olika uppfattningarna i olika kategorier, finna och urskilja kärnan i de olika kategorierna, namnge kategorierna och granska alla kategorier (Dahlgren & Johansson, 2019). Den fenomenografiska teorin används i analysen genom identifiering av skillnader och nyanser bland lärarnas utsagor gällande användning av litterära texter i andraspråksklassrummet.

Första steget innebär att man bekantar sig med materialet, vilket gjordes under och efter databearbetning. Det är under detta moment som transkriberingar förverkligas och inläsningen av dessa utförs i flera omgångar. Det är även i detta moment som tolkning av utsagorna börjar. Var och en av utsagorna sparades i text form som en separat World-fil. Det var en förberedelse inför nästa steg som är att utsortera de mest signifikanta uppfattningarna.

Nästa steg är utsortering av de mest signifikanta uppfattningarna. I detta steg separeras det som är väsentligt och oväsentligt i beskrivningarna. Det gjordes genom att finna nyckelord och kärnan i svaren som förhåller sig till frågan som besvarades.

Det som ansågs oväsentligt togs bort ur texten och svaren omformulerades till en sammanfattning. Detta gjordes i varje Word-fil, därefter skapades nya dokument med de utsorterade uppfattningarna till varje deltagare. Tredje steget blev att försöka urskilja likheter och skillnader i uppfattningarna. Det innebär att en jämförelse gjordes mellan de gallrade uppfattningarna för att finna likheter och skillnader för att sedan markera de. Likheter och skillnader skiljdes åt med makingstext där likheterna markerades med grön färg och skillnaderna med röd färg.

Följande steg var grupperingar med de olika uppfattningarna i olika kategorier. De rödmarkerade texterna indelades i olika kategorier eller teman. I detta fall använde jag mig av en tematisk indelning som visade sig vara lämplig för denna studie. Teman som skapades gäller de olika uppfattningar kring användning av skönlitteratur i svenska som andraspråk och benämns som urval av skönlitteratur, läslust och arbete med skönlitteratur. Femte steget är att finna och urskilja kärnan i de olika kategorierna. Det innebär att likheter och olikheter mellan utdragen övervägdes för att fastställa om deras placering stämmer enligt kategorin. Om skillnaderna var avvikande signalerade det att de förvisso behövde flyttas till någon annan kategori som var mest lämplig. Meningen med det var att försöka minska ett inledningsvis större antal kategorier till ett mindre och nödvändigt antal kategorier. Jag uppmärksammade att urval av skönlitteratur är starkt kopplat till elevernas läslust, därmed kategorien läslust tagits bort och de uppfattningarna som hörde till den kategorin flyttades till kategorin som behandlade urval av skönlitteratur.

Påföljande steg var att namnge kategorierna, vilket gjordes när kategorier som skapades i föregående steg fastställdes. De kategorier som kvarstods fick beteckningar utifrån de

teman som de indelades i. Dessa teman var ”urval av skönlitteratur” och ”arbete med skönlitteratur”. Sjunde och sista steget var granskning av alla kategorier. I denna fas granskades alla utdragen genom att kontrastera dem mot varandra för att se om utdragen stämmer med kategorierna. Det sjunde steget innebar en noggrannare och slutlig granskning som liknade det femte steget. Detta moment genomfördes för att en kategori ska vara uttömmande.

Forskningsetiska överväganden

Studiens genomförande började med ett informationsbrev (se bilaga 2) som deltagaren fick från studiens författare det bestod av informationskrav, samtyckeskrav, konfidentialitetskrav och nyttjandekrav. Deltagaren fick information genom detta informationsbrev som avslutades med ett samtyckesbrev. Deltagaren fick ytterligare en muntlig sammanfattning och påminnelse om uppgifter som fanns i informationsbrevet före intervjuens genomförande. Deltagaren informerades om att studien handlade om skönlitteratur i andraspråksundervisning och att deras personuppgifter som namn och namn på skolan där de undervisar skulle anonymiseras. Dessutom informerades deltagaren att medverkan i studien kan avslutas närhelst om önskan finns utan att behöva uttrycka orsaken till beslutet. Ett underskriftsamtycke skickades tillbaka till mig, studiens författare, genom vanlig posttjänst.

I fråga om konfidentialitetskrav blev deltagarna informerade om säker hantering av uppgifter och anonymisering av personuppgifter. Det förklarades att personuppgifter som samlades in skulle vara otillgängliga för utomstående och att deltagarna avidentifieras i texten på sådant sätt att det inte går att räkna ut och identifiera

deltagarna i studien. Denna studie bevarades på en privatdator som endast forskaren har tillgång till och den var säkrad med lösenord och anti-virus. Personuppgifter som lagrades genom inspelning förvarades i datorn och lagrades inte i, exempelvis molnlagring. Dessutom verkställdes intervjuer via Zoom som jag fick tillgång till genom Högskolan Dalarna eftersom högskolan har ett avtal som ställer krav och riktlinjer på hur plattformen får hantera informationen. Intervjun som genomfördes personligt genom ett fysiskt möte fullbordades med professionell inspelningsbar mikrofon utan möjlighet till internetkoppling och inspelningen lagrades i apparatens minne som sedan förflyttades till datorn.

Sist men inte minst är nyttjandekravet. Deltagarna i denna studie informerades att de insamlade uppgifterna endast användes för forskningsändamål samt att endast behöriga fick erhålla uppgifterna. I detta fall var det ett självständigt arbete och det var endast jag, studiens författare, som hade tillgång till uppgifterna. Deltagarna informerades i informationsbrevet och innan intervjun påbörjades att alla uppgifter kommer att förstöras strax efter detta examensarbete blir godkänt.

Resultat och analys

Resultat redovisas genom användning av utdragen från lärarnas utsagor och analys som genomförs med tolkning av dessa. Den fenomenografiska teorin används i analysen för att urskilja de subjektiva uppfattningarna som förekommer utifrån utsagorna och synliggöra skillnader och nyanser mellan utsagorna angående användning av skönlitteratur i svenska som andraspråk. Dessa utdrag uppdelas och analyseras tematiskt och delas in i två teman som namnges ”urval av skönlitteratur” och ”arbete i undervisningen”. Den första delen som behandlar urval svarar på studiens första fråga: *Vad berättar lärarna om användningen av skönlitteratur?* och avslutar med en sammanfattning. Den andra delen som redogör för arbete i SVA undervisning svarar på studiens andra fråga: *Hur beskriver lärarna arbetet med skönlitteratur i svenska som andraspråk?* och avslutas också med en sammanfattning. Frågorna besvaras för att skapa kunskap enligt syftet som är att få kunskap om vilka uppfattningar lärare i SVA har angående användning av skönlitteratur i undervisningen.

Vad lärarna berättar om användningen av skönlitteratur

Urval av skönlitterära texter är ett väsentligt moment i litteraturundervisning. Det är inledande gällande användning av skönlitteratur i undervisningen men också källan till en framgångsrik undervisning. Det framkommer att lärare har en stor frihet och självständighet och inte minst ansvar för att välja lämplig litteratur. Läraren Andrea berättar:

I den här skolan har vi inte ett gemensamt arbetssätt med användning av skönlitteratur, vi har frihet att välja böcker typ roman eller novell enligt elevernas förutsättningar.

Denna självständighet kan vara utmanande eftersom urval av skönlitterära texter utgår från elevernas bakgrund och erfarenhet både som hel grupp och som individer. Det uppstår ett sociokulturellt perspektiv på lärande där bakgrund i detta fall är något väldigt komplext. Bakgrund är ett mångfaldigt begrepp som behandlar olika aspekter av en individ, exempelvis religion, klassamhörighet och etnicitet. Denna komplexitet i erfarenhetsknuten läsning och erfarenhetsbaserad undervisning uppstår när eleverna

exempelvis avböjer en text på grund av igenkänningsfaktorn som i vissa fall kan upplevas som traumatisk upplevelse. Ett exempel är möjligt att se i Annikas berättelse:

Men sen innehållet också, att det ska vara någonting som kan engagera. Men det här är också jättesvårt, man vill ha något som kan engagera, diskutera men samtidigt när det blir för hög affektion kring den då kan det bli svårt. Det är många olika parametrar, det kan vara bra att följa någonting som man känner igen, tänker jag. Men det kan vara negativt ibland att dom tänker att, jag vill inte, det här har jag upplevt innan jag flyttade till Sverige, jag vill inte höra mer om det här, som en del säger.

Ett alternativ till ett självständigt arbete är gemensamt arbete som kan användas under urvals momentet. Detta sker beroende på skolans syn om samarbete eller kollegialt arbete. Det innebär att de skönlitterära texter som väljs ut för undervisning diskuteras med andra lärare i samma ämne och även andra ämnen för att tillämpas texter till olika uppgifter. Det betyder att texterna som utses syftar på att skapa en undervisning med mycket diskussion över den valda texten med ett större antal elever inblandade. Maria berättar om gemensamt arbete och en lärare som har erfarenhet inom förarbete gällande användning av skönlitteratur. Förarbete innebär ett gemensamt arbete med andra lärare där lärarna diskuterar om skönlitteratur, urval och arbetssätt:

Den här terminen har vi valt att läsa samma för att en av de lärarna njuter så himla bra förarbete och det blev väldigt bra att samarbeta kring för då kan vi också ha diskussioner mellan klasserna, tvärklasser.

Trots detta samarbete som är något nytt på denna skola berättar Maria om hur hon tidigare har arbetat med skönlitteratur. Hon påpekar lärarens ansvar att välja vilka skönlitterära verk som kommer att användas i undervisningen. Därför är det väsentligt att läraren har god kunskap om olika typer av skönlitterära texter och genrer som innebär olika skildringar. Maria beskriver det på följande vis:

Jag är med i en bokcirkel och hon som leder denna bokcirkel är själv från Ghana så vi läser väldigt mycket böcker från olika delar av Afrika och det blir mycket kvinnliga författare och då får jag ta del av väldigt mycket böcker som inte jag hade känt till annars och vissa av dom väljer jag ut till vår klass eftersom det är vi lärare som måste välja.

Till skillnad från övriga lärare i denna studie är Sofies arbete med skönlitteratur styrt av två läromedel och hon har därmed inte samma frihet att välja. Hon berättar att när hon jobbade som lärare i engelska valde hon alla skönlitterära texter som skulle användas i undervisningen. Däremot arbetar hon nu med läromedel som består av utdrag från olika skönlitterära verk på hennes nuvarande skola där hon jobbar som lärare i svenska som andraspråk. Hon säger att det finns fördelar och nackdelar gällande båda sätt att arbeta med skönlitteratur. Fördelen med det nuvarande arbetssättet där kursen har skönlitterära texter som är valda i förväg är att hon kan fokusera mer på undervisningens genomförande och bedömning i stället för att använda tiden till att välja texter eftersom det kan vara tidskrävande. Det finns även tillfällen där eleverna kan välja egna texter som Sofie berättar:

Alltså, finns det ju väldigt mycket exempeltexter ur de läromedlen som vi använder, då vi använder Språkgrunden och Språkporten som

huvudböcker till våra kurser och där finns läsning på flera nivåer så det är ju ett antal noveller. Så är det ju utdrag från längre skönlitterära texter och fler noveller också. Sen har vi lite så där, vi tipsar om romaner som eleverna väljer själva men då vill vi liksom att de är aktiva och väljer egna romaner, så vi tittar bara på de delarna på nivån liksom och så att det inte är för likt det som de har läst tidigare i kursen så att de inte bara läser samma författare till exempel.

Andrea berättar att det finns svårigheter med användning av skönlitteratur, oavsett skönlitteraturens genre och form. Hon förklarar att eleverna föredrar film och faktatexter över skönlitterära texter. Hon lägger även till att det finns ett visst motstånd mot skönlitteraturmoment. Däremot säger hon att lektionerna fungerar bra om man hittar ett skönlitterärt verk som passar elevernas erfarenhet. Det vill säga elevnära texter som de kan relatera till och använda sig av egna erfarenheter och förförståelse, med andra ord, en erfarenhetsknuten läsning. Andrea förklarar exempelvis att hon ”försöker ju hitta böcker och texter som eleverna kan relatera till exempelvis böcker som har andra länder som miljö”.

Annika tänker också på anpassade texter till elevernas erfarenheter och använder böcker som påverkar engagerade läsning. Hon säger att den genre som hon använder och har varit framgångsrik är självbiografi. Förutom självbiografi använder hon noveller som också brukar fungera bra enligt henne.

Jag har använt mycket självbiografi. Det har varit en ganska vanlig genre. Det blir annars att jag har jobbat med romaner men ofta blir det just självbiografier. Noveller jobbar vi också mycket med för att de är liksom lite kortare, men det är ändå hela verket, då väljer vi ofta dem och även poesi.

Angående lättläst litteratur uppfattar Annika att det är komplicerat att använda lättlästa böcker. Hon säger att en fördel med lättlästa böcker är att det kan skapa läslust bland eleverna och kan gynna en del språkutveckling. Däremot anser hon att en sådan litteratur inte gynnar till utveckling av ett rikt språk utan att eleverna fastnar på en grundnivå i sin språkutveckling. I sådant fall föredrar Annika att använda noveller än lättlästa romaner.

En lättläst roman liksom omarbetningar kan ibland tappa ganska mycket av originalet som språkkänsla då ibland tycker jag att det är bättre en novell som inte är lättläst mot att läsa en roman som är lättläst då väljer jag en kortare i omfång i stället, just för att få ett rikt språk.

Maria följer samma spår gällande anpassade texter till elevernas egen erfarenhet. Däremot berättar hon om ett enskilt moment där eleverna har läst en lättläst version av *Utvandrarna* av Vilhelm Moberg. Hon berättar att det var ett lyckosamt moment med en svensk klassiker. Detta lyckosamt moment sker på grund av elevernas engagerade läsning eftersom de kunde relatera sin egen bakgrund och erfarenhet med bokens berättelse, vilket är att utvandra från sitt land på grund av omständigheter som påverkar ens livsvillkor. Detta tema skapade en upplevelse som eleverna kunde relatera till. Utöver det använder Maria oftare ungdomsböcker eftersom det ofta inkluderar en berättelse som eleverna kan relatera till och med ett språk som inte är

för svårt. Det som synliggörs är att Maria uppfattar undervisningen med ett identitetsbyggande avseende. Maria berättar om elevernas upplevelser av läsning av en omfattande bok som har samband med omfattande läsning. Hon berättar exempelvis om ett tillfälle där hon föreslagit en ungdomsbok:

The hate u gave, som handlar lite om black lives matter fast ur en familjs perspektiv och ur en ung tjejs perspektiv i USA och den är jättetjock! Men de älskade den för att de kunde relatera till historien och det var inte så krångligt språk men de var chockade för att de hade läst en så tjock bok.

Utifrån Marias berättelse och upplevelse gällande omfattande läsning visade det sig att litteratur med erfarenhetsknuten läsning och omfattning resulterar i engagerade läsare och resulterar även i nöjesläsare. I anknytning till omfattande läsning är det tydligt att Maria försöker variera de texter som används i hennes undervisning.

Sofie använder sig av en lärarplattform som använder läromedlen som styr undervisningen. Hon säger att hon inte behöver välja skönlitterära texter eftersom de redan finns i läromedlen. Urval av skönlitteratur görs genom att skolan diskuterar om läromedlen passar till skolans undervisning varje gång dessa byts ut. Sofie berättar:

Att just här på vår skola så är man som lärare inte så jätteaktiv i att välja ut skönlitteratur utan det är den här lärarplattformen där kursen redan är utformad och så utgår vi från den i undervisningen. Den lärarplattformen bygger då på Språkgrunden och Språkporten och läsning på flera nivåer så när de böckerna byts ut då görs det liksom samtal från kursens utvecklare, så det är lite annorlunda på vår skola.

Sofie berättar också hur hon uppfattar användning av lättläst litteratur:

Men först får man läsa novellen i lite enklare form och sen så får de läsa novellen i en svårare form med fler ord, fler adjektiv, fler andra synonymer och så liksom jämföra också. Jag tycker att det är en väldigt bra metod.

Det som förekommer är att det finns en preferens om användning av noveller i stället för lättlästa bearbetade romaner. Sofie anser noveller som språklig djupare gällande olika grammatiska beståndsdelar. Däremot använder hon sig ändå av lättlästa noveller för jämförelse och för att skapa språk medvetenhet genom att uppmärksamma skillnader i exempelvis ordval, struktur, meningsuppbyggnad, omfattning, med andra ord, använder hon jämförelsen för att arbeta med elevernas metaspråkliga kompetens.

Andrea tycker att skönlitterära texter inte är särskilt mycket uppskattade av hennes elever. Å andra sidan säger hon att det inte är alla elever som har denna åsikt men det är ändå en relativ stor mängd elever. Faktum är inte att eleverna ogillar själva läsa aktiviteten utan de tycker mer om faktatexter. För att kunna skapa läslust kring skönlitterära texter bland dessa elever använder Andrea lättlästa versioner av skönlitterära böcker och ungdomsböcker med text som passar elevernas åldersmässigt kognitiva kapacitet. Hon menar att hon väljer lättlästa böcker ”mycket beroende på elevernas språkliga nivå. Men oftare väljer jag ungdomsböcker som numera finns”.

Andreas avseende med användning av skönlitteratur är att använda sig av olika texter för att utveckla de olika språkliga förmågorna med inriktning på standardspråk. Hon anser att eleverna genom läsning av skönlitterära texter kan se olika språkliga mönster och grammatiska händelser konkret i form av text. Förutom det är det ett syfte att skapa läslust bland eleverna. Andrea påstår att eleverna förlorar mycket om de inte kan njuta av skönlitteraturläsning genom att ”resa bort” med texterna och få en djupare upplevelse genom läsning i stället för att uppfatta skönlitteratur som en börda.

Dessutom är det att eleverna lär sig omedvetna om grammatik förutom ordförråd, till exempel språkstruktur, eftersom den är synlig när man läser det. Alltså, om jag skulle säga något ytterligare syfte som inte står i kursplanen då skulle jag säga, att skapa läslust bland eleverna.

Annika ser läslust som en stor del av undervisningen. Å ena sidan uttryckte Annika att hennes önskemål är att eleverna i viss omfattning ska läsa mer avancerade böcker och att de på så vis vore mer analytiska läsare. Hon påstår även att hon brukar välja svåra böcker till eleverna men att det inte är alltid som det fungerar. Å andra sidan har Annika jobbat med självbiografi som är en enklare form av läsning och menar att den har funkade bra eftersom eleverna blir engagerade och får läslust:

Sen innehållet också, att det ska vara någonting som kan engagera men det här är också jättesvårt. Men självbiografi som vi har gjort nu funkar alltså, den engagerar. Det är jättebra på ett positivt sätt.

Maria siktar på läslust och engagemang som viktiga faktorer som påverkar arbetet med skönlitteratur. Hon berättar om sin erfarenhet att arbeta med klassiker, som ofta innebär skönlitteratur med ett särskilt och svårt språk. Dessutom är själva berättelsen invecklad, tung och djup som kräver en analytisk läsning. Maria uppfattar att det inte brukar vara ett tillfredsställande moment i undervisningen med äldre klassiker eftersom det tycks motverka elevernas engagerade läsning och därmed förlorar de läslust:

De tycker att det är så tråkigt att läsa böcker och då tycker jag att då måste vi försöka möta dom lite mer där dom är, för att dom ska kunna känna läslust överhuvudtaget. Jag tycker att det är så viktigt att hitta läslust och böcker kan vara något roligt och att det inte bara är genom nånting kämpigt som du lär dig av. Utan du kan läsa en bok som du tycker är kul och så lär du dig utan att du märker det.

Angående läslust har Sofie en annan uppfattning. Hon undervisar på ett vuxengymnasium med ett program där eleven börjar på SFI hela vägen till SVA 3. Skolan använder sig av läromedel som finns i skolans lärarplattform där det finns texter som eleverna kommer att använda, förutom någon enstaka novell utvald av läraren. Sofie säger att hon inte fokuserar på läslust eftersom de flesta av eleverna i hennes grupp redan har fått uppleva skönlitterära texter tidigare och har redan skapat en uppfattning om skönlitteratur. Dessutom berättar Sofie att många av dem har en akademisk bakgrund och utbildning från sitt land samt erfarenhet som analytiska läsare och en utvecklad kognitiv kapacitet.

Alltså man vill alltid väcka intresse för läsning men just min målgrupp, som är vuxna elever i svenska som andraspråk och då tänker jag att de allra flesta har redan upptäckt läsning och kommer att tycka om det eller inte och våra elever kommer också från högre upp i utbildningsbakgrund.

Sofie påpekar också risken av att försöka skapa läslust bland vuxna för att man då kan hamna i en situation där vuxna elever infantiliseras genom att försöka övertyga dem att en viss bok är bra. Därför har deras utbildning redan bestämda skönlitterära texter som läses i programmet.

Sammanfattning om vad lärarna berättar

Alla deltagande lärare uttrycker i stort sett att urval av skönlitteratur är ett moment där lärarna utgår från elevernas bakgrund och erfarenhet. Utgångspunkten är en erfarenhetsknuten läsning som skapar läslust. Erfarenhetsknuten läsning påverkar elevernas relation till läsning och används också som identitetsbyggande där elevernas identitet förstärks genom att känna igen sig i litteraturen. Däremot finns ett problem med erfarenhetsbasknuten läsning som uppstår när eleven avvisar en text på grund av emotionell anknytning till litteraturens tema. Erfarenhetsknuten läsning är dock också något som i vissa fall orsakar olika uppfattningar bland lärarna. Det visar sig att erfarenhetsbaserad undervisning inte fokuserar på språkets formella färdigheter utan på språkets kommunikativa färdigheter och förståelse. Däremot uppstår det ett sociokulturellt perspektiv som kräver uppmärksamhet gällande elevernas relation till texten som används i undervisningen, vilket resulterar i ett krav på lärarens djupare reflektion över urvalet av skönlitteratur. Något som också påverkar urvalet gällande elevernas bakgrund är elevens medvetenhet om sina läsvanor, det vill säga om eleven kan urskilja nöjesläsning och analytisk läsning.

Lärarnas uppfattningar skiljer sig i viss grad angående användning av romaner, noveller, lättläst och ungdomslitteratur. En uppfattning gäller specifikt användningen av ungdomslitteratur för att det är en enklare läsning, språket är lämpligt för elevernas ålder och de kan relatera till den. Det stöder eleverna som nöjesläsare men inte direkt som analytiska läsare. En annan uppfattning är någorlunda kritisk mot lättläst skönlitteratur men utesluter inte helt användningen av dessa eftersom den kritiska uppfattningen ändå ser lättläst skönlitteratur som ett verktyg för att skapa läslust bland elever som behöver utveckla denna för att sedan arbeta med mer avancerade texter och öva analytisk läsning. Även noveller används av lärarna för att de är kortare berättelser, jämfört med romaner, men de upprätthåller ändå de språkliga aspekter och nyanser som vanligtvis försvinner i en lättläst version.

Ännu en uppfattning som framkommit och som skiljer sig på sätt och vis bland lärarna är hur eleverna uppskattar skönlitteratur i undervisningen. En uppfattning är att en hel del elever framför allt uppskattar facklitteratur men ogillar skönlitteratur. Däremot uppfattar vissa lärare att eleverna i högre grad uppskattar skönlitterära texter om de kan relatera till dessa. Det som konstateras är att skillnaderna i uppfattningar beror mycket på elevernas bakgrund och förkunskaper. Det betyder att varje skild konstellation av elever skapar en nyanserad uppfattning kring användning av skönlitterära texter i undervisningen. Det visar sig att det inte finns en unik och enad uppfattning gällande en färdig formel för undervisning som använder skönlitteratur, särskilt när det kommer till urval av texter.

Hur lärarna beskriver arbetet med skönlitteratur

I denna del behandlas lärarnas praktik genom att analysera deras beskrivningar om hur de tillämpar skönlitterära texter i undervisningen. Avseendet med denna del är att svara på studiens fråga som avser hur lärarna uppfattar arbetet med skönlitteratur.

Angående arbetsätt berättar Andrea att hon oftare använder ungdomsnoveller som eleverna brukar uppskatta. Hon säger att det arbetsättet som hon använder mest i undervisningen med användning av skönlitteratur brukar vara skriftligt, genom skrivning av loggbok och textanalys. Det finns också muntliga redogörelser genom diskussion och detta gör att det blir en integrerad undervisning där även analytisk läsning används, vilket Andrea sammanfattningsvis berättar att hon brukar ”jobba mycket med loggbok och textanalys. Det är som jag har koll om eleverna har läst boken”.

Med hänsyn till lättläst litteratur anser Maria att det kan vara givande att arbeta med lättläst litteratur. Hon säger att hon inte nödvändigtvis ser en text med svårartat språk som det enda sättet att arbeta med språkets komplexitet. Hon nämner att hon har jobbat med böcker där språket inte betraktas som standardsvenska men där dessa böcker har bidragit med intressanta diskussioner kring språket, som gynnar till att skapa medvetenhet i anknytning till språk. Samtidigt använder undervisningen elevernas metaspråkliga kompetens.

De har bland annat läst även Ahmads *En dag ska jag bygga ett slott av pengar*. Den är väldigt tunn, den är väldigt prosalik, den är mer som en prosa nästan väldigt fragmentarisk. Jag tycker att den är lättläst men det är också mycket slang, det är ganska vulgärt språk, det är mycket svordomar och grova ord men jag tycker att den är bra alltså, jag tycker att det blir intressanta diskussioner när man har dem.

Annika berättar att de just denna termin har startat ett lärararbetslag bland SVA lärare som undervisar på skolan. Hon säger att de började arbeta med en samtalsmodell och att det är första gången hon arbetar mer systematiskt med skönlitteratur. Annars arbetar hon med lässchema, bokrecension och öppen samtalsmodell, där eleven själv väljer en bok att läsa. Däremot tycker hon mer om att samma bok läses i klassen. Detta möjliggör ett arbete med öppen samtalsmodell. Annika förklarar att hon då ställer öppna frågor om exempelvis vad eleven gillar och ogillar i boken, några kopplingar till egna erfarenheter, samhällsdebatt och så vidare. Slutligen vill lärarna i arbetslaget att de ska genomföra en skriftlig uppgift med diskussion i klassen. Det resulterar i att eleverna i gruppen får ta del av varandras skriftliga analys. Det är en hög kognitiv undervisning där läsning av litteraturen och varandras texter, skrivning och textanalys samt muntliga diskussioner förekommer.

Den här terminen introducerade jag och mitt arbetslag med tre klasser, vi introducerade samtalsmodellen som jag testade lite under hösten men vi har inte använt den konsekvent men den funkade så att jag visade att det här är en samtalsmodell som jag vill testa och sen har vi testat och den är jättebra. Det är det mest systematiska som jag varit med, tror jag.

Maria berättar om ett exempel om undervisning som hon fick delta på vid en kollegas lektion. Hon uppskattade sin kollegas arbetsätt och påpekade att kollegan i fråga är nyexaminerad. Hon säger att undervisningen sker genom att bearbeta alla delar inom

skönlitteratur som genre, återberättelse samt diskussion om karaktär och karakterisering. Det visar sig att undervisningen använder mycket av elevernas metaspråkliga kompetens. Denna lärare arbetar med cirkelmodellen och går igenom de olika lager som utgör skönlitteratur. Självy, säger Maria, att hon alltid har arbetat mycket med diskussion kring skönlitterära texter som läses av eleverna och aldrig med cirkelmodellen. Däremot säger hon att hon uppskattade detta mer ingående sätt att arbeta med skönlitteratur. Maria förklarar att hon "har varit mycket mer liksom att de har fått diskutera, försöka ställa frågor själva, alltså hitta på egna frågor, ibland har de fått frågor av oss".

Sofie berättar om arbetssätt som hon använder och påpekar att eftersom texterna redan finns utvalda i skolans lärarplattform kan hon fokusera på undervisning och använda sig av genrepdagogen. Ett arbetssätt som Sofie använder mest med sina elever är boksamtal och diskussion. Hon säger att det är ett bra sätt att kontrollera om eleverna har läst boken och bedöma deras läsförståelse. Dessutom säger hon att det är ett bra sätt att bedöma muntliga förmågor eftersom hennes elever numera behöver öva muntliga färdigheter. Nedan berättar Sofie om hennes arbetssätt:

När jag jobbade till exempel på gymnasieskola i engelska då valde jag all litteratur helt själv i lite samråd med de andra engelsklärare. Men på den här skolan så är det liksom förberett redan och jag tycker, det kanske låter tråkigt, men jag tycker att det är ganska bra för då kan man jobba väldigt mycket med genrepdagogen, textproduktion, analys...

Annika uppfattar också att användning av skönlitteratur i SVA bidrar med inläring av grammatiska händelser i praktik och med konkreta exempel i autentiska texter utan att behöva använda sig av explicit grammatik. Några exempel på grammatik som eleven kan lära sig genom läsning av skönlitteratur är ordföljd, meningsuppbyggnad och ordval som även bidrar till ett utökat ordförråd. Å andra sidan säger hon att hennes arbete siktar på att eleverna ska kunna genomföra djupare textanalyser på ett mer vetenskapligt sätt. Hon förklarar hennes praktik som syftar till att utöka analytisk läsning:

Ja, det finns flera syften, dels att det är ju liksom fantastiskt för språket att läsa (skönlitteratur), man lär sig ord och grammatik men sen så har jag mer och mer fokuserat på alltså lite mer vetenskapliga begrepp, att kunna analysera, tänka som författarna, dels för att det ingår i läroplanen på den nivån och så tänker jag öka analysförmåga generellt för att få verktyg.

Maria berättar om ett gemensamarbete med andra ämneslärare på skolan. De ämnen som samarbetar är historia, religionskunskap, samhällskunskap och naturkunskap. Syftet med användning av skönlitterära texter i undervisningen är i detta fall att kunna utveckla en omfattande språklig förmåga där skolspråk är en brännpunkt. Exempel som hon ger är ett arbete med novellen *Lucy* av Jamaican Kincaid. Bokens berättelse hanterar teman som imperialism och kolonialism som kopplas till bland annat historia. Ett ytterligare syfte med undervisning, utifrån hennes perspektiv, är att skapa läslust och en erfarenhetsbaserad undervisning bland eleverna för att hennes önskan är att de ska kunna skriva sina egna historier som författare. Hon förklarar hur hon använder diskussion med användning av skönlitteratur:

Mitt syfte, mina lektioner, de har varit mer liksom att man förstår, diskuterar, hittar nya sätt att tänka kring boken, att kunna relatera, vad

påminner den här om, att sätta den i ett större sammanhang och alltså mitt största syfte är att de ska vilja läsa mer. Men jag vill att de ska förstå att de också ska kunna berätta sina historier, att de själva kanske ändå skulle kunna skriva.

Sofie uppfattar användning av skönlitteratur som ett verktyg för att göra eleverna medvetna om språket, att kunna skapa ett språk för att diskutera komplexa saker som kräver en avancerad abstraktionsnivå, det vill säga en hög kognitiv undervisning. Ett ytterligare avseende som inte står i läroplanen för svenska som andraspråk mot gymnasiet är att täppa till luckorna angående språkets korrekthet, saker som ännu inte har automatiserats samt språkliga avvikelser. Sofie beskriver nedan hur hon uppfattar ett arbetssätt för att utveckla och använda elevers metaspråkliga kompetens:

Det handlar mer om att väcka språket, att våga testa språk, prata om de här ganska komplexa sakerna, men som sagt det handlar mycket om tema, motiv, budskap, berättarperspektiv, det är ändå ganska mycket nya termer. Det finns lite annat syfte, att liksom hjälpa till eller täppa till de här luckorna som man kanske har med sig eftersom man studerar så himla snabbt. Nu är de på den här nivån och då är det liksom vetenskaplig text alltså komparativ litteraturanalys som gäller. Vi ska inte prata om ordföljd, det är klart att vi pratar om det ändå i feedbacken för det känns liksom orättvist att det inte ger dom den typen av feedback.

Sofie säger att grammatiska avvikelser inte påverkar bedömning inför betygsättning eftersom hon följer de kriterier som finns i betygsmatrisen. Å andra sidan säger hon att hon ger återkoppling om grammatik och korrekthet för att hon uppfattar det som orättvist att inte göra det med tanke på att det ändå är undervisning i svenska fast med ett andraspråksperspektiv.

Sammanfattning om hur lärarna beskriver

Sammanfattningsvis uttrycker lärarna att användning av skönlitteratur skapar en hög kognitiv undervisning trots olika arbetssätt. Det som skiljer sig åt är deras uppfattningar om omfång, orsak och hur de olika arbetssätten ska tillämpas. Det vill säga, lärarna är överens gällande ett genomförande av en integrerad undervisning där skrivande och samtal integreras som verktyg till lärande. Denna integrerade undervisning förkroppsligas i form av skriftliga uppgifter och diskussioner där eleverna får utveckla olika språkliga förmågor. Lärarnas uppfattning om undervisning påverkar urval av skönlitteratur mer än själva arbetssätten. Exempel på hur urval av texter påverkas av lärarens uppfattning visar sig när Maria i större eller mindre utsträckning använder sig av lättläst litteratur. Annika liksom Maria använder en del mer avancerad litteratur och Andrea vänder sig till ungdomsböcker medan Sofie föredrar noveller.

De arbetssätt som identifieras utifrån lärarnas berättelser är boksamtal, textanalys, loggbok, länsschema, bokrecension, arbete utifrån samtalsmodellen och arbete med användning av genrepdagogen. Däremot betraktas genrepdagogen som ett mer systematiskt arbete som används i mindre grad, eller inte används överhuvudtaget av vissa lärare i studien där alla andra arbetssätt är vanligare i undervisningen. Lärarnas uppfattning påverkar mest omfattning och anledning till tillämpning av de olika arbetssätten som brukar finnas i en hög kognitiv undervisning. Exempelvis fokuserar Maria på identitetsbyggande och uppfattar att diskussioner är väsentliga i

undervisningen, medan Annika anser att arbetet med textanalys på ett vetenskapligt sätt är viktigt. Både Sofie och Andrea uppfattar samtidigt användningen av skriftliga texter som en stor del av arbetet med hänsyn till språkets korrekthet.

Diskussion

I detta avsnitt diskuteras studiens resultat och analys kopplat till syfte och tidigare forskning. Diskussionen behandlar lärarnas uppfattningar om användning av skönlitteratur i undervisningen samt arbetet med denna. Utifrån detta har jag valt att använda det fenomenografiska perspektivet som teoretisk utgångspunkt. Syftet med detta är att få fram lärarnas uppfattningar och tolka dessa utan att de behöver stämma överens med det som sedan görs i verksamheten. Avsnittet redovisas genom två delar som besvarar på två frågeställningar. Delarna har rubriken ”lärarnas uppfattningar om användningen av skönlitteratur” respektive ”lärarnas uppfattningar om arbetet med skönlitteratur i svenska som andraspråk”.

Lärarnas uppfattningar om användningen av skönlitteratur

Resultatet åskådliggör att lärarnas uppfattningar angående användning av skönlitteratur i undervisning av svenska som andraspråk är att urvalet av skönlitteratur är en väsentlig men samtidigt komplex del av arbetet. Lärarna påpekar svårigheter i att finna en text som passar alla elever eftersom eleverna har olika bakgrunder och förhållande till språket, också beroende på deras tidsvistelse i Sverige. Det betyder att eleverna ligger på olika nivåer och att somliga behöver mer avancerad litteratur medan andra behöver det som betraktas som lättläst litteratur. Detta synliggörs i denna studie när alla fyra lärare betonar betydelsen av elevernas bakgrund och erfarenhet med ett sociokulturellt perspektiv, vilket även bekräftas av forskning såsom och det stämmer med Economou (2019) och Dahlbom och Ohlwein (2006).

Lärarna i studien uppfattar att en erfarenhetsbaserad undervisning fungerar bäst i ett klassrum som består av elever med olika bakgrunder. Det kan anknytas till Schmidt (2016) angående komplexitet i urval av skönlitterära texter med hänsyn till olika bakgrunder, vilket gör att eleverna har olika erfarenheter i deras bagage och även i relation till läsning av skönlitteratur. Schmidt påstår att undervisning måste tillämpa litteratur som passar elevernas erfarenhet, vilket är något som även läraren antyder.

Uppfattningarna skiljer sig åt bland lärarna i fråga om litteraturens form. Däremot är lärarna överens om att skapa läslust, som Boglind och Olofsson (2017) redogör gällande en erfarenhetsbaserad undervisning och kognitiv kapacitet. Det betyder att eleverna kan identifiera sig med den text som är anpassad till deras ålder och förkunskaper. Lärarna har även skilda uppfattningar gällande användning av lättlästa texter, noveller, romaner och ungdomslitteratur. En uppfattning är att användning av lättlästa texter och ungdomslitteratur gynnar elevernas omfattande läsning, som även Damber (2010) nämner och påstår att det kan bidra till en hög kognitiv undervisning. Dessutom skriver Johnston (2013) samt Svensson och Karlsson (2020) att omfattande läsning bidrar till att skapa engagerade läsare. Studien visar att lärarnas uppfattningar är att erfarenhetsknuten läsning framför allt beror på de olika bakgrunder som en elevgrupp utgör och dessa kan se väldigt olika ut.

En problematik som framkommer är att eleverna tycker bättre om facklitteratur och självbiografi. Det försvårar arbetet med skönlitteratur när första steget som bör ges är att skapa läslust inom genren. Det finns en brist på fantasi och variation gällande genrer som läses bland eleverna och det kan koppla till elevernas svårighet att sätta sig

i förbindelse med skönlitteratur. Dessutom kan det vara problematiskt att enbart fokusera på erfarenhetsknuten skönlitteratur exempelvis ungdomslitteratur. Detta kan påverka en bristfällig språkutveckling eftersom eleverna redan är bekanta med bland annat ett enkelt ordval och enkel meningsbyggnad för att beskriva upplevelser som de redan är bekanta med. De behöver skönlitterära texter med mer utmanande språk och nya upplevelser för att möjliggöra både språklig och kognitiv utveckling.

Lärarnas uppfattningar om arbetet med skönlitteratur

Resultatet angående lärarpraktiker påvisar att lärarnas uppfattningar i studien liknar varandra när det gäller arbetssätt med skönlitteratur. Resultatet visar att lärarna uppfattar att en effektiv SVA-undervisning med användning av skönlitteratur sker genom en integrerad undervisning. Det som skiljer sig åt i lärarnas uppfattningar är den utsträckning i vilken användning av individuella arbetssätt genomförs, exempelvis diskussion, boksamtal eller skriftliga uppgifter. Å andra sidan har alla lärare i studien en gemensam syn på en hög kognitiv undervisning såsom denna form av undervisning beskrivs av bland annat i Bråbäck och Sjöqvist (2001) samt Bommarco (2006).

Lärarnas uppfattningar om lämpliga arbetssätt beror på vad de vill uppnå med undervisningen. De två främsta uppfattningarna i studien är att läraren har som mål att forma nöjesläsare eller analytiska läsare. För att skapa nöjesläsare används ofta muntliga uppgifter, till exempel diskussion men också skriftliga uppgifter dock i mindre utsträckning. Däremot finns det också olika arbetssätt bland lärarna som fokuserar på att skapa analytiska läsare där skriftliga uppgifter som loggbok och textanalys tillämpas i en större utsträckning än muntliga uppgifter. Tidigare forskning, bland annat Rødnes (2014) betonar hur arbete med lättlästa texter och ungdomslitteratur kan bidra till engagerade läsare och nöjesläsare men motarbeta skapandet av analytiska läsare, där analytiskt läsande anses vara viktigt i undervisningen. Lättlästa texter kan även hindra elevernas användning av sina metaspråkliga kompetens som Skarstein (2013) nämner i sin studie. Damber (2010) påpekar också omfattande läsning en medverkande faktor för att skapa en hög kognitiv och integrerad undervisning där eleverna utvecklar olika språkliga förmågor.

Svårigheten som uppstår är att arbete mot skapande av nöjesläsare har en fördel som är att skapa engagerade läsare. Däremot kan detta arbete motverka skapandet av analytiska läsare som också är en väsentlig del i andraspråksutveckling. Lärarnas uppfattningar verkar vara delade i två olika uppfattningar som är en undervisning inriktade mot engagerade läsare och den andra uppfattar en undervisning inriktade mot analytiska läsare. Problematiken som inträffar är att undervisningen borde använda sig av båda uppfattningar dock finns det svårighet gällande urval av litteratur och lämpligt arbetssätt som kan gynna elevernas utveckling som både engagerade och analytiska läsare.

Slutsatser och förslag till vidare forskning

Slutsatser som kan dras utifrån denna studie är att användning av skönlitteratur i andraspråksundervisningen är något komplext som inte berör endast undervisning med skönlitterära texter. Det är ett socio kulturellt perspektiv som uppstår med syn på en erfarenhetsbaserad undervisning. För att verkställa en gynnsam andraspråksundervisning krävs det att läraren tillgodoser olika faktorer och aspekter som gäller elevernas bakgrund och erfarenhet. Det betyder att undervisning präglas av ett sociokulturellt perspektiv som utgör förutsättningar i hur skönlitteratur används i

undervisning, särskilt angående urval av skönlitterära texter. Även lärarens arbetssätt påverkas av dennes uppfattning om användning av skönlitteratur i undervisningen. Det sociokulturella perspektivet som används i undervisningen överensstämmer med det som framkommer i avsnittet med tidigare studier gällande arbetssätt. Det som skiljer de olika lärarna åt i deras uppfattningar är framför allt omfattningen i användningen av olika arbetssätt och omfång som olika texter används. Däremot uppfattar alla lärare att en hög kognitiv studie med en integrerad undervisning där både muntliga och skriftliga färdigheter tillämpas är av vikt. Det som lärarna också har gemensamt är deras uppfattningar om att arbetet bör grundas på en erfarenhetsbaserad undervisning. Däremot uppfattar lärarna på olika sätt vikten av att skapa både nöjes- och analytiska läsare. Vissa lärare i studien övervägde läslust därmed nöjesläsare över analytiska läsare och tvärtom.

Ett förslag till vidare forskning är att utföra en studie med användning av både fenomenografiska och fenomenologiska teorierna med både lärare och elever som deltagare. En sådan studie kan bidra med ett bredare perspektiv om användning av skönlitteratur i svenska som andraspråk undervisning. Studien skulle innebära observation av lektionerna och intervju med eleverna. Observation används för att uppleva hur skönlitteratur används i undervisningen och intervju tillämpas för att förstå elevernas uppfattningar om användning av skönlitterära texter.

Referenser

- Barajas, K. E., Forsberg, C., & Wengström, Y. (2018). *Systematiska litteraturstudier i utbildningsvetenskap*. Stockholm: Natur & kultur.
- Bommarco, B. (2006). *Texter i dialog: en studie i gymnasieelevers litteraturläsning*. Doktorsavhandling. Malmö: Malmö högskola.
- Boglund, A., & Olofson, M. (2017). *Nyanlända elever och skönlitteratur*. Stockholm: Skolverket.
- Bråbäck, L., & Sjöqvist, L. (2001). Kan man vara dumdrigtig om man är modig?. I K. Naucier (Red.), *Symposium 2000: ett andraspråksperspektiv på lärande* (s. 208–224). Stockholm: Sigma.
- Dahlbom, A. & Ohlwein, A. (2006). *Självklart att det finns andra vägar att uppnå kunskap: en jämförande undersökning om litteraturundervisning i svenska och svenska som andraspråk i gymnasieskolan*. Examensarbete. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Dahlgren, L. O., & Johansson, K. (2019). Fenomenografi. I A. Fejes & R. Thornberg (Red.), *Handbok i kvalitativ analys*, s. 179–192. Stockholm: Liber.
- Damber, U. (2010). *Reading for life: three studies of Swedish students' literacy development*. Doktorsavhandling. Linköping: Linköping university.
- Economou, C. (2019). Skönlitteratur i skolämnet svenska som andraspråk - lärar- och elevperspektiv på urval. *Pedagogisk forskning i Sverige*. Advance online publication. <https://open.lnu.se/index.php/PFS/article/view/2642>
- Fejes, A., & Thornberg R. (2019). Kvalitativ forskning och kvalitativ analys. I A. Fejes, R. Thornberg (Red.), *Handbok i kvalitativ analys*, s. 16 – 43. Stockholm: Liber.
- Ivey, G., & Johnston P. H. (2013). Engagement with young adult literature: Outcomes and processes. *Reading research quarterly*, 48(3), 255–275. doi:10.1002/rrq.46
- Krokmark, T. (2007). Fenomenografisk didaktik: en didaktisk möjlighet. *Didaktisk tidskrift*, 17(2–3), 1–50. Jönköping: Jönköping university press.
- Landmark, D., & Wiklund, I. (2012). *Litteraturen, språket, världen. Andraspråksperspektiv på litteraturundervisning*. Lund: Studentlitteratur.
- Larsen, A. K. (2018). *Metod helt enkelt. En introduktion till samhällsvetenskaplig metod*. Malmö: Gleerups.
- Marton, F., & Booth, S. (2012). *Om lärande*. Lund: Studentlitteratur.
- Rødnes, K. A. (2014). Skjønnlitteratur i klassrommet: skandinavisk forskning og didaktiske implikationer. *Acta didactica*, 8(1), art 5, 17 sidor. <https://doi.org/10.5617/adno.1097>
- Schmidt, C. (2016). Sen tittade jag och tittade jag. Sen blev den jättebra. Elevnära texter och strategier för läsförståelse. I Å. Wedin, C. Hedman (Red.), *Flerspråkighet, litteracitet och multimodalitet*, (s. 93 – 120). Lund: Studentlitteratur.
- Skolverket. (2011). *Läroplan, examensmål och gymnasiegemensamma ämnen för gymnasieskolan*. Stockholm: Skolverket
- Skolverket. (u.å.). *Kommentarmaterial till ämnesplanen i svenska som andraspråk i gymnasieskolan*. Hämtad 18 januari 2022, från <https://www.skolverket.se/undervisning/kommentarer/kommentarmaterial>
- Svensson, B., & Karlsson, M. (2020). Students' relational involvement in literary worlds: Levels of engagement when reading fiction in a first and second language. *International journal of language studies*, 14(1), 1–24.

Bilaga 1**Intervjufrågor**

Bakgrundsfrågor om läraren

1. Utbildning (vad har du för utbildning?)
2. Erfarenhet (hur många år erfarenhet?)
3. Årskurser, ämne (om undervisning sker i ämnen/årskurser som läraren inte har behörighet till) (vilka ämnen har du behörighet? / är du behöriga lärare i SVA?)

Skönlitteratur och undervisning

4. Finns profil eller gemensamt arbetssätt kring skönlitteratur på skolan?
5. Vilka böcker används i undervisningen?
6. Hur väljs de?
7. Varför väljs just de?
8. (Används det särskild skönlitteratur för elever med svenska som andraspråk? Hur tänker du/ni på skolan?)
9. Hur ser själva undervisningen ut? (Ge exempel på ett moment.)
10. Varför ser den ut så? Finns ett särskilt syfte?
11. Hur närvarande är kursplanen? Hur relaterar du till/arbetar du med den?
12. Finns ytterligare, outtalade, syften än de i kursplanen?
13. Hur upplever eleverna skönlitteratur i undervisningen?
14. Vad får du som återkoppling/respons?

Bilaga 2

Informationsbrev och samtycke till att delta i studien

Informationsbrev

Jag heter Fabrício Karlsson och jag är student på Högskolan Dalarna. Detta informationsbrev gäller mitt examensarbete som jag skriver under hösten 2021.

Det som ska undersökas är hur lärare använder sig av skönlitteratur inom undervisningen i Svenska som andraspråk (SVA). Du tillfrågas härmed om deltagande i denna undersökning.

Urval i denna undersökning utgår från lärarens erfarenhet gällande användning av skönlitteratur i svenska som andraspråkundervisningen.

Ditt deltagande i undersökningen innebär en individuell intervju enligt ditt önskemål om plats och tid i de närmaste veckorna. Intervjun beräknas ta cirka 30–40 minuter. Mina intervjufrågor behandlar användning av skönlitteratur i din undervisning. Intervjun ska spelas in för att jag ska kunna transkribera och analysera den. Detta ska enligt rådande forskningsetiska regler.

Insamlade data kommer att anonymiseras, förvaras på ett säkert sätt samt förstöras efter att uppsatsen har blivit godkänd.

Högskolan Dalarna är ansvarig för behandlingen av personuppgifter i samband med examensarbetet. Som deltagare i undersökningen har du enligt Dataskyddsförordningen (GDPR) rätt att få information om hur dina personuppgifter behandlas. Du har också rätt att ansöka om ett så kallat registerutdrag, samt att få eventuella fel rättade. Vid frågor om behandlingen av personuppgifter kan du vända dig till Högskolans dataskyddsombud.

Ditt deltagande i undersökningen är helt frivilligt. Du kan när som helst avbryta ditt deltagande utan närmare motivering.

Undersökningen kommer att presenteras i form av en uppsats vid Högskolan Dalarna.

Ytterligare upplysningar lämnas av nedanstående ansvariga

1. Fabrício Alves Rocha Karlsson – telefonnummer: – e-post:
2. Boglárka Straszer - e-post:

Ort / Datum

Samtycke till att delta i studien

Jag har fått muntlig och skriftlig information om studien och har haft möjlighet att ställa frågor. Jag får behålla den skriftliga informationen.

Jag samtycker till att:

- delta i studien med preliminär titel "Skönlitteratur som redskap i svenska som andraspråk".
- att uppgifter om mig behandlas på det sätt som beskrivs i studiepersonsinformationen
- följande personuppgifter samlas in: namn och skola/arbetsplats
- personuppgifter kommer att användas till data organisering för att urskilja de olika deltagarna i studien.
- de insamlade uppgifterna kommer att bevaras tills att uppsatsen är godkänd

Plats och datum

Underskrift

Ansvarig för studien

Ort och datum: _____

Namnteckning: _____